
БОРКО Т.М.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
Відокремленого підрозділу
«Миколаївська філія Київського
національного університету
культури і мистецтв»,
м. Миколаїв, Україна

ТЕКСТ І АСПЕКТИ ЙОГО РОЗГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ РЕФЕРЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

The article deals with the text and aspects of its consideration in the context of theory and practice of manager's assistant's activities. It is proved that developments of the manager's assistant's activities fundamentals are based on the essential knowledge about text and its theory. In the frameworks of the theory of editing the text is, mainly, considered as a principal object of editing analysis. Text as a principal object of editing is stated to be main training body when the certain part of the discipline "Theory and Practice of Manager's Assistant's Activities" is delivered for the students of the specialty "Informational, Librarian and Archival Activities". For the future specialists the mentioned-above is considered to be the very important aspect of their professional activities. At present the problems of text ethics are becoming more significant and urgent. Political texts, initially, are considered to be similar in some aspects to advertising ones but that fact has been recently recognized. Future professionals should take into account the notion of "precedent-related texts".

Key words: manager's assistant's activities, manager's assistant's, text, text's energy, work, editing, language process.

У статті розглянуто текст і аспекти його розгляду в контексті теорії і практики референтської діяльності. Доведено, що розроблення наукових основ референтської діяльності спирається на фундаментальні знання про текст, його теорію. У теорії редагування текст частіше розглядають як основний об'єкт редакторського аналізу. Текст як основний об'єкт редагування, постає основним навчальним масивом при

вивченні окремого розділу дисципліни „Теорія і практика референтської діяльності” в аудиторії студентів спеціальності „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”. Для майбутнього фахівця є дуже важливим аспектом їхньої професійної діяльності. Сьогодні набувають особливої актуальності проблеми етики тексту. Політичні тексти в сутності багато в чому схожі з рекламними – факт, достатньо ясно усвідомлений лише в останній час. Майбутні фахівці повинні враховувати поняття „прецедентних текстів”.

Ключові слова: референтська діяльність, референт, текст, енергія тексту, твір, редагування, мовний процес.

В статье рассмотрены текст и аспекты его рассмотрения в контексте теории и практики референтской деятельности. Доказано, что разработки научных основ референтской деятельности опираются на фундаментальные знания о тексте, его теории. В теории редактирования текст чаще рассматривают как основной объект редакторского анализа. Текст, как основной объект редактирования, выступает основным учебным массивом при изучении отдельного раздела дисциплины “Теория и практика референтской деятельности” в аудитории студентов специальности “Информационное, библиотечное и архивное дело”.

Ключевые слова: референтской деятельность, референт, текст, энергия текста, произведение, редактирование, языковой процесс.

Постановка проблеми. Чітке усвідомлення предмету діяльності істотне для будь-якої практичної дисципліни. Завдяки цьому стає можливим окреслити коло необхідних для неї знань, запозичених із інших дисциплін, цілеспрямовано і послідовно застосовувати прийоми, додавати методиці практичної дисципліни межі системи.

Референтська діяльність – це надання діловому партнеру послуг по реферуванню, редагуванню, спічрайтерству, організації та веденню переговорів, нарад.

Референт – це спеціаліст з підготовки та написання текстів ділового та науково-ділового характерів. Це особа, яка готує матеріали для доповіді керівнику, консультує його з окремих питань, виконує певне коло службових доручень, подає пропозиції і рекомендації або спеціалізується на певній діяльності.

Розроблення наукових основ референтської діяльності спирається на фундаментальні знання про текст, його теорію. Сам термін „текст” – багатозначний, й порівняно недавно виокремилась окрема галузь знань – текстологія [11]. Текстологія (від лат. *textum* – тканина, зв'язок і грец. *λογος* – слово) – допоміжна літературознавча дисципліна, яка займається дослідженням і тлумаченням художніх текстів, щоб донести їх до читача в первісному, задуманому автором вигляді [1].

У філології прийняте трояке тлумачення тексту. Він розуміється:

- як результат доцільної мовленнєвотворчої діяльності,
- як письмове джерело,
- як мовний твір.

Перше трактування – найширше. Воно представляє текст як свідомо організований результат мовного процесу, як думку, вбрану в певну форму для виразу певного значення. Прикладом розуміння тексту як письмового джерела можуть служити дослідження в галузі текстології і палеографії [11].

У практиці наукових досліджень текст мовного твору тривалий час вважався специфічним об'єктом аналізу літературознавства, а текст як об'єкт лінгвістики був у більшості випадків обмежений рамками пропозиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії редагування текст дедалі частіше розглядають як основний об'єкт редакторського аналізу, розмежовуючи поняття „текст” і „твір”. „Твір – це продукт мовної діяльності людини, найчастіше закріплений у тексті. Текст – це лише графічно-знакова фіксація твору” [20]. В. Різун наголошує на такій важливій [4] думці: „Принциповим для літредактора є розуміння того факту, що журналістський матеріал як авторський твір існує у ЗМК здебільшого у вигляді тексту” [20]. Однак, З. Партико майже завжди в цьому випадку уживає замість „текст” інші терміни – „рукопис”, „оригінал” [13], що, можливо, з погляду загального редагування є виправданим, але не завжди належно зорієнтовує редакторів ЗМІ. Деякі дослідники (А. Мільчин [7] і Е. Огар [12] та інші) визначають текст як „інформацію, художні образи” [12], „передані за допомогою слів, об'єднаних у речення”, „нарешті, твір” [8].

Постановка завдання. Текст як основний об'єкт редагування, постає основним навчальним масивом при вивченні окремого розділу дисципліни „Теорія і практика референтської діяльності” в аудиторії студентів спеціальності „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”, коли йдеться про працю редактора над текстом, про формування їхньої професійної компетентності. При цьому не можна говорити, що розуміння тексту як основного об'єкта редакторського аналізу є чимось новаторським. Просто дослідники певної школи в теорії редагування не звертають належної уваги на цей аспект. Йдеться лише про текст як про основний об'єкт редакторського розгляду [4];

9]. На цьому наголошували свого часу Н. Зелінська, А. Мільчин, Б. Мучник, В. Різун, А. Мамалига, М. Феллер, В. Свинцов [3; 6; 7; 10; 14; 16; 17; 19] та ін.

Виклад основного матеріалу. Н. Кузьміна виділяє *жорсткість/м'якість* тексту, яка визначається числом можливих інтерпретацій, *простоту/складність* (багатошаровість, багатомірність, наявність імпліцитної інформації) [5] і початковий енергетичний потенціал тексту, про який мова нижче.

Йдеться й про „енергію тексту”, яка визначається як здатність тексту або суб'єкта виконувати роботу по генерації суті, про „тексти впливу” як феномен мовного існування, серед яких виділено тексти культури, політичні тексти і реклами [5], тощо. А для фахівця референтської діяльності є дуже важливим аспектом їхньої професійної діяльності. „Енергія, – зазначає Н. Кузьміна, – комплексна величина, яка складається із експліцитної та імпліцитної частин. Експліцитна частина спрямована на збереження стабільності інтертексту, на передачу інформації із покоління в покоління. Ця компонента не схильна до змін у часі. Імпліцитна складова – перемінна, яка залежить від часу і моделі світу індивіда як свого роду фільтрів. Вона визначає різне розуміння повідомлення від суб'єкта до суб'єкта в часі і просторі” [5]. Поняття *енергії* орієнтовано на особистість, що творить (автор/читач) і на прийняття тексту читачем (читачами). Посередником у цьому русі є редактор.

Привертає увагу сучасних дослідників проблема соціології тексту [2].

З огляду на предмет нашого дослідження інтерес становлять і вторинні мовні твори різного стилю і жанрів, до яких дослідники відносять переклади (включаючи переклад на мови інших семіотичних систем), критичні літературознавчі відгуки (не обов'язково позитивні), мовленнєві (та ідеологічні) реакції влади, наукові розбори (статті та навіть дисертації), пародії, анекдоти (тому що пародія завжди означає признание значності явища, що пародіюється – в даному випадку тексту), включення згорнутих цитатних знаків (власних імен, пропозицій, власне цитат) в розмовну мову, нарешті, внутрішньолітературна цитация в її класичному варіанті [2].

Говорячи про ритм пульсації енергії, Н. Кузьміна має на увазі, що енергія (тексту, автора) є функція часу: вона змінюється залежно від ряду початкових умов. Редактор враховує три групи умов відповідно до трьох субстанцій інтертексту: Людина, Текст і Час. Серед параметрів тексту, що впливають на розуміння (резонанс), час також створює посилення для резонансу. Соціальна структура суспільства та його політичне улаштування визначають стан умов читацької маси, формують „горизонт чекання” читача. При збігу ритмів пульсації енергії письменника та суспільства в деякий момент часу відбувається резонанс. Якщо ритми не співпадають, енергообмін неможливий, і подальша траєкторія тексту залежить від його особистої енергоємності: слабкий текст дисипує та розпадається, сильний – відходить в локальні області інтертек-

сту, звідки може бути запитаний при зміні часу та обумовлених ним умов. Це достатньо складний багатофакторний процес, гідний окремого дослідження [5].

Дослідниця визначає, що соціальне замовлення – приклад штучно створених умов, що забезпечують просування тексту в інтертексті і утворювальні тексти впливу – виступає у вигляді якогось шаблону, що приписує відповідні теми, принципи оцінки подій і характерів, котру регламентують мовну форму, розраховану на нового масового непідготовленого читача і проголошувану в якості обов'язкової доступності твору. Це має враховувати редактор. З іншого боку, соціальне замовлення формує смаки читача, створюючи відповідний горизонт чекання. Нарешті, він забезпечує технічну підтримку твору – високі тиражі друківаних видань, в яких публікується те, що проходить через ідеологічне сито. Таким чином створюються умови для резонансу. Творам, що відповідають деякому зразку, забезпечено просування до читача і – відповідно – енергообмін, їх особиста енергія (інколи зовсім незначна) багатократно підсилюється, проходячи через масову читацьку аудиторію [5].

Існують також тексти впливу в рамках соціуму, що виходять за межі вузької референтної групи та мають адресатом масового читача. Серед них виділяють тексти культури, політичні тексти і рекламу, включаючи „переклади” на мови інших мистецтв, перевтілення в прототекст для нових метатекстів (реклама, ЗМІ, розмовна мова, міський фольклор, масова література, „серйозна” література etc.), включення в шкільну програму, що демонструють свідомий відбір і нібито канонізуючи високу естетичну (і енергетичну) цінність, нарешті, тиражі видавництва [5].

Як зазначає К. Жогіна [2], культура і будь-який тип тексту діють у т. з. соціальному полі. Функціонування текстів відбувається як функціонування повідомлень – музичних, друківаних, наукових, лінгвістичних, зображувальних і т. д., і в цьому плані важливим стає дослідження каналів їх поширення.

Ми живемо в технічній цивілізації і природний порядок – прискорення технічного прогресу. Більшість дослідників наголошує, що роль художника та гуманітарних наук в цій складній дійсності, що активно розвивається, дуже непроста, однак гуманітарне бачення неминуче знайде своє місце в соціумі. У сильних світу цього відсутня достатньо ясна ціль – немає визначеної ідеології. Люди, які могли б взяти владу в свої руки, не відчувають жаги до влади. Вочевидь, загальна неорганізованість сучасного суспільства, в якому пропаганда протиставляється пропаганда, рекламі – реклама, через що в індивідуума випрацьовується свого роду імунітет до засобів і цілей пропаганди, а його душа перевтілюється на поле бою між грубими схематичними лозунгами, що вносять хаос в думки, що підсилює мозаїчний характер культури. Щодо сучасного суспільства, котре перебуває в стані постмодерна, то моральна свідо-

мість і художня практика художника набувають особливого характеру: щоб вижити, художнику слід працювати або в руслі тоталітарної культури, або в руслі розважальної літератури чи в жовтій пресі. Однією з прикмет нашого часу є великий потік порнографічної літератури, проте через інстинкт самозбереження, людина не втрачає потребу в справжніх цінностях.

Сьогодні набувають особливої актуальності проблеми етики тексту. Це, на думку дослідників, пов'язано з двома моментами. По-перше, у сучасній культурі немає єдиної норми, в одному аксиологічному ряді опиняються пошуки віри і секс, апологія і протест, унікальність і розтиражованість. Таке положення характерне як для масової культури, так і для тієї, що претендує на елітарність [2].

Масова культура з її установкою на споживацтво, на виробництво того, що споживається, і на формування того, хто все це буде споживати, в останнє десятиліття відверто жирувала. Сучасна культура живе капіталом традицій, але при цьому зроблено чимало для її руйнування.

По-друге, і майбутньому фахівцю слід мати на увазі, що ці процеси протікають в умовах нового інформаційного середовища. Ті чи інші ціннісні установки, образи, метафори і символи можуть не тільки тиражуватися набагато потужніше, ніж в традиційній культурі, але й підлягати (намірно чи ні) ефекту резонансу, коли одне й те ж (текст, ім'я, ідея, символ і т. ін.) розкручується в різних інформаційних середовищах – вербальні тексти, радіо, телебачення, Інтернет, впливаючи на візуальну, аудіальну і кінестетичну системи сприйняття, репрезентування і перероблення інформації [2]. Тексти та ідеї, в них закладені, можуть бути використані для формування нової людини суспільства споживання, по суті – біороботів.

Дослідниця К. Жогіна [2] розмірковує: якщо визнати, що мова, без залежності від сфери свого призначення, неминуче художня, тобто завжди функціонує за законами риторики і метафори, то з цього виходить, що й саме мислення людини як такої, в принципі, художньо, і будь-яке наукове знання існує не у вигляді строго логічного викладення-дослідження свого предмету, а у вигляді художнього твору, художність якого просто не відчувалась і не усвідомлювалась людьми XVIII століття. Історичні твори завжди риторичні, але в той період історіописменники ледве не джиджикували яскравістю складу перед читачами.

Політичні тексти в сутності багато в чому схожі з рекламними – факт, достатньо ясно усвідомлений лише в останній час [5]. Відмітимо, що ми говоримо саме про політичний (ідеологічний) дискурс, а не про філософський або, скажімо, церковно-релігійний функціональний стиль [5].

Майбутні фахівці повинні враховувати поняття „прецедентних текстів” [5]. Прецедентність – фаза існування сильного тексту. Прецедентний текст –

це актуально-оперативний текст (за Ю. Карауловим), співвіднесений із теперішнім й актуальний для широкого кола читачів (і для окремої особи) в даний момент часу, – розмірковує Н. Кузьміна. Прецедентні тексти дискретні, їх життя обмежене періодом рецепції і рецитації. Мабуть, будь-який естетично цінний текст у визначені періоди виступає як прецедентний, в той час як для сильного тексту, що не задовольняє аксиологічний критерій, прецедентність – єдина форма існування.

Поняття прецедентного тексту стає одним із визначних в характеристиці не тільки сучасної мовленнєвої особистості та сучасної мовленнєвої ситуації, а й у визначеній категорії „літературна особистість”, поняття „лінгворедакторська компетенція”. За аналогією, можемо стверджувати, що антропоніми Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та ін. також є аксиологічними знаками української культури. До цього ряду можна поставити й видатних письменників-перекладачів Г. Кочура та М. Лукаша.

Висновки і пропозиції. На цьому фоні особливої уваги заслуговує явище, яке чітко позначилося в останні роки: жанрові пошуки сучасної масової літератури виявились значною мірою пов'язаними з ігровим використанням класичного спадку. Література виявляє схильність до створення вторинних текстів (дайджести, адаптаційна переказ, комікси за класичними текстами); запозичення назв, імітується стиль, жанр, пишуться продовження.

Водночас в останні роки в літературі, слідом за кінематографом, отримав поширення жанр ремейка. Ремейк, зазвичай, не породіює класичний твір і не цитує його, а відтворює, наповнюючи новим, актуальним змістом: повторюються основні сюжетні ходи, практично не змінюються типи характерів, а інколи й імена героїв, однак іншими стають домінантні символи часу. В ремейку неминуче спрощення класичного тексту, його скорочення, зміна формальних прикмет хронотопа. Поширення ремейка, безсумнівно, є відповіддю на запити конкретної групи читачів [20]. Це „свідчить про те, що, з одного боку, безпосереднє сприйняття прецедентних текстів стає утрудненим для середнього носія культури, але, з іншого боку, знайомство з ним (хоча б поверхове), як колись, вважається бажаним для повноцінного спілкування. Літературна форма, тобто фактор, що зробив текст прецедентним, може втратити свою актуальність, що не заважає концепту тексту функціонувати в якості культурного символу” [18].

Список використаних джерел:

1. Галич О. А. Теорія літератури: підручник / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв; за наук. ред. О. Галича. Київ: Либідь, 2001. 488 с.
2. Жогина К. Б. Круглый стол «Этика и социология текста» / Ксения

- Борисовна Жогина // Этика и социология текста: Сборник статей научно-методического семинара «TEXTUS» / под ред. К. Э. Штайн. СПб-Ставрополь: Изд-во СГУ, 2004. Вып.10. С.548 – 555.
3. Зелінська Н. В. Теоретичні засади роботи редактора над літературною формою тексту (літературне опрацювання тексту) / Н. В. Зелінська. Київ: УМК ВО, 1989. 76 с.
4. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації / А. О. Капелюшний. Львів: ПАІС, 2005. 304 с.
5. Крылова О. А. Толерантность, речевые жанры и функциональные стили современного русского литературного языка / О. А. Крылова // Лингвокультурологические проблемы толерантности. Тезисы докладов Международной конференции. Екатеринбург: Издательство Уральского государственного университета, 2001. С. 194-202.
6. Мильчин А. Э. Культура издания или как не надо и как надо делать книги / Аркадий Эммануилович Мильчин. М.: Логос, 2002. 224 с.
7. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. Москва: Книга, 1980. 319 с.
8. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. Москва: Юристъ, 1998. 560 с.
9. Мурзин Л. Н. Текст и его восприятие./ Л. Н. Мурзин, А. С. Штерн. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1991. 172 с.
10. Мучник Б.С. Человек и текст (основы культуры письменной речи) / Б. С. Мучник. М.: Книга, 1985. 256 с.
11. Накорякова К. М. Литературное редактирование / К. М. Накорякова. Москва: Издательство ИКАР, 2009. 432 с.
12. Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи / Е. І. Огар. Львів: Палітра друку, 2002. 264 с.
13. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи / З. В. Партико. Львів: Афіша, 2001. 266 с.
14. Різун В. В. Нариси про текст: Теоретичні питання комунікації і тексту / В. В. Різун, А. І. Мамалига, М. Д. Феллер. Київ: Київ, ун-т, 1998. 335 с.
15. Різун В. В. Літературне редагування / В. В. Різун. К.: Либідь, 1996. 40 с.
16. Свинцов В. И. Логические основы редактирования текста / Виталий Иванович Свинцов. М.: Книга, 1972. 272 с.
17. Слышкин Г. Г. От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. Москва: Academia, 2000. 128 с.
18. Феллер М. Д. Эффективность сообщения и литературный аспект редактирования / М. Д. Феллер. Львов: Вища шк., 1978. 366 с.
19. Чернышевский И. Г. Об общественно-преобразующей роли русской литературы [Текст] / А. Ф. Абрамович. Иркутск: [б.и.]. 1958. 167 с.

Transliteration of References:

1. Halych O. A. Teoriia literatury: pidruchnyk / O. A. Halych, V. M. Nazarets, Ye. M. Vasyliiev; za nauk. red. O. Halycha. Kyiv: Lybid, 2001. 488 s.
2. Zhogina K. B. Kruglyiy stol «Etika i sotsiologiya teksta» / Kseniya Borisovna Zhogina // Etika i sotsiologiya teksta: Sbornik statey nauchno-metodicheskogo seminaru «TEXTUS» / pod red. K. E. Shtayn. SPb-Stavropol: Izd-vo SGU, 2004. Vyp.10. S.548 – 555.
3. Zelinska N. V. Teoretychni zasady roboty redaktora nad literaturnoiu formoiu tekstu (literaturne opratsiuvannia tekstu) / N. V. Zelinska. Kyiv: UMK VO, 1989. 76 s.
4. Kapeliushnyi A. O. Redahuvannia v zasobakh masovoi informatsii / A. O. Kapeliushnyi. Lviv: PAIS, 2005. 304 s.
5. Kryilova O. A. Tolerantnost, rechevyie zhanry i funktsionalnyie stili sovremennogo russkogo literaturnogo yazyika / O. A. Kryilova // Lingvokulturologicheskie problemy tolerantnosti. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoy konferentsii. Ekaterenburg: Izdatelstvo Uralskogo gosudarstvennogo universiteta, 2001. S. 194-202.
6. Milchin A. E. Kultura izdaniya ili kak ne nado i kak nado delat knigi / Arkadiy Emmanuilovich Milchin. M.: Logos, 2002. 224 s.
7. Milchin A. E. Metodika redaktirovaniya teksta / A. E. Milchin. Moskva: Kniga, 1980. 319 s.
8. Milchin A. E. Izdatelskiy slovar-spravochnik / A. E. Milchin. Moskva: Yurist', 1998. 560 s.
9. Murzin L. N. Tekst i ego vospriyatie./ L. N. Murzin, A. S. Shtern. Sverdlovsk: Izd-vo Ural. un-ta, 1991. 172 s.
10. Muchnik B.S. Chelovek i tekst (osnovyi kulturyi pismennoy rechi) / B. S. Muchnik. M.: Kniga, 1985. 256 s.
11. Nakoryakova K. M. Literaturnoe redaktirovanie / K. M. Nakoryakova. Moskva: Izdatelstvo IKAR, 2009. 432 s.
12. Ohar E. I. Ukrainsko-rosiiskiy ta rosiisko-ukrainskiy slovnyk-dovidnyk z vydavnychoi spravy / E. I. Ohar. Lviv: Palitra druku, 2002. 264 s.
13. Partyko Z. V. Zahalne redahuvannia: normativni osnovy / Z. V. Partyko. Lviv: Afisha, 2001. 266 s.
14. Rizun V. V. Narysy pro tekst: Teoretychni pytannia komunikatsii i tekstu / V. V. Rizun, A. I. Mamalyga, M. D. Feller. Kyiv: Kyiv, un-t, 1998. 335 s.
15. Rizun V. V. Literaturne redahuvannia / V. V. Rizun. K.: Lybid, 1996. 40 s.
16. Svintsov V. I. Logicheskie osnovyi redaktirovaniya teksta / Vitaliy Ivanovich Svintsov. M.: Kniga, 1972. 272 s.
17. Slyishkin G. G. Ot teksta k simvoly: Lingvokulturnyie kontseptyi pretsedentnyih tekstov v soznanii i diskurse / G. G. Slyishkin. Moskva: Academia, 2000. 128 s.
18. Feller M. D. Effektivnost soobscheniya i literaturnyy aspekt redaktirovaniya /

M. D. Feller. Lvov: Vischa shk., 1978. 366 s.

19. Chernyishevskiy I. G. Ob obshchestvenno-preobrazuyuschey roli russkoy literatury [Tekst] / A. F. Abramovich. Irkutsk: [b.i.]. 1958. 167 s.

BORKO T.M.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Information, Library and Archival Affairs, Separate Subdivision «Mykolayiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts», Mykolayiv, Ukraine
Email: borkosha@ukr.net

TEXT AND ASPECTS OF ITS CONSIDERATION IN THE CONTEXT OF THEORY AND PRACTICE OF MANAGER'S ASSISTANT'S ACTIVITIES